

ІДЕЇ В.І. ВЕРНАДСЬКОГО І СУЧАСНА ОСВІТА: ПРОЕКТУВАННЯ ОСВІТНЬОЇ СИСТЕМИ КРЕМЕНЧУЦЬКОГО БІОСФЕРНОГО РЕГІОНУ

У статті розглядаються теоретико-методологічні засади удосконалення українського освітнього середовища щодо його здатності забезпечення формування соціальної свідомості в умовах світової трансформації.

Ключові слова: *продуктивна освіта, профільне навчання, освітній простір.*

Актуальність. **А**натураліст-емпірик не може робити різниці між будь-яким явищем природи, спостерігачем якого він є, буде воно відбуватися на землі чи в небесному просторі, в матеріальному середовищі чи в проявах енергії, тобто у сфері передавання станів, в дуже малих об'ємах молекули, атома, електрона або протона, в величезному просторі туманності, віддаленому від нашого світу, або всередині самої людини, в творінні її духовних проявів, мислимих поза простором, указав нам В.І. Вернадський [1].

За В.І. Вернадським, значна динаміка сучасної епохи спричинена трьома загальними для всього людства обставинами: розвитком знання та його науковою організацією, демократизацією суспільства та державного життя, поширенням єдиної культури на всю земну кулю. Зараз до явищ життя можна підходити з задатком успіху тільки емпірично, не рахуючись з гіпотезами, висловив думку Володимир Іванович у травні важкого 1921 р., ...тільки такий підхід відкриває нові риси ...(вводить) новий принцип або аксіому в науку (Із щоденників. Травень, 1921 р.). Зауважимо, якщо 1921 – був початком Нового часу для нашої країни, то 2012 (нинішній) знаменує далеке місце України за індексом людського розвитку відносно країн – світових лідерів. Думки видатного вченого всепланетного рівня Володимира Івановича Вернадського (1863–1945), засновника понад 30 наук, нині згодилися на те, щоб сучасне людство виробило власну стратегію на поточне століття – Програму дій «Порядок денний на XXI століття» (ухвалена конференцією ООН з навколишнього середовища в Ріо-де-Жанейро, самміт «Планета Земля», 1992 р.) і щоб вирішити нагальний регіональний проєкт на теренах Кременчуччини – утворення Науково-навчального комплексу багаторівневої безперервної освіти «Профільна освіта регіону», що започатковано як освітній округ (наказ МОНМС України № 1193 від 14.10.2011 р.).

На цей момент до проєкту долучаються освітні заклади Кременчуцького біосферного регіону (м. Кременчука, м. Комсомольська, Кременчуцького, Глобинського, Козельщинського районів Полтавської області, м. Світловодська, Світловодського і Онуфріївського районів Кіровоградської області) під науковою орудою Кременчуцького інституту Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля: ВНЗ I–II рівнів акредитації – 3, загальноосвітні школи Кременчуччини – 21. Проєктування траєкторії діяльності освітнього округу «Науково-навчальний комплекс багаторівневої безперервної освіти «Профільна

освіта регіону» здійснюватиметься відповідно до положення і установчого договору між суб'єктами округу на засадах демократизму, громадської самоврядності територій, громадсько-підприємливої функції над освітніми закладами протягом 25 років тривалості експерименту і надалі.

Цивілізація без культури — лише цивілізованість. Найкоротший шлях до цивілізації — освіта. Саме освітня складова є і буде на заваді нинішнім і майбутнім керівникам держави вибудовувати українську цілісність доти, поки не станемо на свій суто природний профільний шлях для України і її природних систем-суб'єктів — біосферних регіонів. Сенси життя утримує людська особистість... Освітня криза відтіняє стан, коли темпи перебігу процесів не відповідають рівню особистісних відображень знань про ці процеси. Освіті ж належить стихійні процеси життя зробити свідомими, забезпеченими сенси, олюдненими. В свою чергу, суспільство до стану «цивілізація» переносить ідею, забезпечена освітою як *мета, метаформа*. Ідея взагалі не суб'єктивна, але і не об'єктивна, вона *проективна*, — за М.Ф. Федоровим [2].

Автором аналізувалися думки вітчизняних і зарубіжних учених, зокрема: В.І. Вернадського, М.Я. Данилевського, О.П. Ковальова, Т. Куна, І. Лакатоса, В.І. Лєніна, О.Ф. Лосєва, В.М. Мадзігона, М.М. Мойсєєва, М.Ф. Федорова, Г. Хакєна та багатьох ін.

Мета публікації: актуалізація проблеми сучасної проективно-продуктивної профільної освіти й можливостей педагогіки забезпечувати соціальну свідомість в умовах освітнього округу біосферного регіону, що зумовлює *новий* діалог Людини і Природи, відповідаючи на запит часу — **куди йти?**

Основна частина. Невпинно в соціальному просторі діє некерований освітній вихор (вибух), спустошуючи поселеннєву периферію навколо індустриальних центрів, руйнуючи сучасне село, нерідко знедолюючи, роблячи непотрібною сучасну людину. І вже черга доходить до вчителя, викладача... І тоді освітня система змушена шукати точки опору — навчатися й навчати виживати, діяти **проективно, діалогічно** — стає відзнакою освіти XXI століття.

Належати до сучасної еліти — охопити розвиток живої системи єдиною метою і взяти за неї відповідальність. У цьому сенсі найголовнішою проблемою у забезпеченні власного майбутнього сучасне людство вирішує завдання посилення діалогу «Людина-Природа» (І.Р. Пригожин, С.П. Курдюмов, О.М. Князєва та ін.) з виробленням трансцивілізаційної діалогічної культури.

Зокрема важливою проблемою до впровадження в життя стає питання діалогу культур в аспекті, коли Україна опинилася на переломі «культурацивілізація — цивілізація-культура», пройшовши шлях від Візантії — в I тисячоліття і в складі романо-германської культурної традиції від Епохи Відродження — шлях у 600 років. Отже, маємо різномісцеві простори розвитку: Західна Україна, Центральна Україна, Східна Україна, Приморська Україна. Окрім цього — різноманітні субрегіональні утворення за певною основою...

Невпинно загострюється діалог «місто — село» через асиметрію проектування територій, донорство та дотаційність бюджетів; велика динаміка стратифікації населення. З метою оптимізації використання енергії в поселеннєвому просторі соціуму планети загострилося питання екопоселень...

Зростає доцентровий рух економік світу... Сучасний американський теоретик і економіст Л. Ларуш (США) схилиє голову перед В.І. Вернадським, М.М. Мойсєєвим, П.Г. Кузнецовим і слідом за В.І. Вернадським (думки про монокультуру світу, 1916 р.) й незалежно від нього пророкує світові контури сучасної цивілізації — Китай, Індія, Росія, США (ми додамо — Бразилія) — ядро світу, всі інші — периферія. Головним принципом управління цим процесом (форма влади) стає демократія в розумінні В.І. Вернадського: стан людської організації, коли освіта підносить людей до рівня свого часу.

Наслідком сучасних доцентрових рухів економік стає пошук управлінсько-го рішення як балансу-діалогу поміж процесами глобалізації і регіоналізації..., нині зазнає уточнення діалектична логіка – її онтологічна основа, закони Г. Гегеля. А саме закон «єдності й боротьби протиріч» людство починає розуміти як закон «єдності й взаємодії протиріч»... Світ наполегливо прагне опанувати проблему «навчитися жити разом» і при цьому дійти певної стабілізації у використанні енергії й зменшенні тиску на природу. Послідовник М.Ф. Федорова і В.І. Вернадського П.Г. Кузнецов – передбачав триєдину проблему для цивілізації: 1) підвищення ККД особистості, 2) підвищення ККД суспільної діяльності, 3) селекціонування соціальних інститутів (ККД – коефіцієнт корисної дії).

Список передумов і умов, який можна ще продовжувати, дозволив нам взяти для аналізу клітину біосфери – **регіон**, передбачити його вимір і проєктивний супровід. Це і **зумовило обрати освіту як мету** – попереду, **спосіб її упровадження – освітню систему регіону** – як предикат: умову для можливого й найбільш бажаного проєктування соціально-економічного розвитку рідної Кременчуччини як біосферного регіону. Саме ця територія – Кременчуччина – серцевина Центрального Подніпров'я – була відзначена академіком В.І. Вернадським як «центр, що стрімко й особливо розвивається» (з листування).

Шлях до ноосфери розпочинається з освітніх програм, які містять знання про те, що недопустиме, що може порушити стабільність Людського Дому. Найближчий до відчуття, сприйняття й відображення людиною простір-дім – **регіон**. Це – відносно замкнуте територіальне недержавне соціально-виробниче утворення, яке характеризується відносною самодостатністю й здатністю до самовідтворення соціально-виробничих функцій і відповідної інфраструктури, вбудоване у функціональну структуру космобіотизованого геопростору; територія адміністративної області, краю, група адміністративних районів або окремих район, містить у своєму центрі мегаполіс (місто або систему міст), щільність населення спадає від центру до периферії. Така форма має свій зміст: взаємодія суб'єктів у процесі відтворення умов життєдіяльності; матеріально-речовинні фактори, що виступають основою відтворення; кількісні і якісні показники, що характеризують результат – рівень соціально-економічного розвитку. Крім цього, у регіоні існують функціональні внутрішньо-системні зв'язки, що впливають із відносин власності, відносин з розподілу предмета влади й повноважень. Регіон має самоврядний механізм, елементи якого взаємозалежні й доповнені механізмом зовнішнього регулювання. Такі якості, як відносна відособленість, цілісність, комплексність, структурованість, підпорядкованість єдиної мети зв'язкам із зовнішнім середовищем і визначають біосферний регіон як складну соціальну систему, яку забезпечує освіта [5].

Професор Ю.О. Шилов – дослідник минулого нашого регіону – вказує на понад 2000 курганів, що визначають Кременчуччину як потужну поселеннєву культуру, що сягає 7000 років. Археологічні пам'ятки у Пониззі Псла свідчать про велику потужність «поселеннєвого ядра» регіону. Група вчених Інституту ботаніки імені М.Г. Холодного НАН України на чолі з доктором біологічних наук, професором В.В. Протопоповою встановили, що поява рослин-адвентистів на території Центрального Подніпров'я становить понад 44%, на решті території, окрім Дніпрово-Дунайського Межиріччя, – до 12%. Доктором біологічних наук, професором Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського О.І. Цебржинським доведено підвищену «геніальність» Центрального Подніпров'я. Тай не дивно... Адаже педагогіки світу вбачають засновниками проєктивно-продуктивної педагогіки наших земляків А.С. Макаренка і В.О. Сухомлинського. Як приклад, вчення В.О. Сухомлинського є обов'язковим у змісті педагогічної освіти Китаю, а теорію А.С. Макаренка опановують більше 30 лабораторій Європи і не тільки...

Як відомо, для В.І. Вернадського людина була **найвищим продуктом** еволюції природи, істотою космічною, наділеною нескінченними потенціями індивідуального й історичного розвитку, «здатною мислити й діяти ... не тільки в аспекті окремої особистості, сім'ї або роду, держави або їх союзів, але й у планетарному аспекті» [3]. Отже ми, люди планети, все більше маємо мислити глобально, що означає сьогодні «культурно», і в першу чергу – освітня.

Упровадженням проекту «Науково-навчальний комплекс «Профільна освіта регіону» ми прагнемо вирішення проблеми досконалості нинішньої педагогічної політики, що в неясному вигляді, наразі під гаслом збагачення якості освіти, здійснює «охолодження» точок зростання соціальної активності й часто руйнацію процесів самоорганізації особистості в напрямі соціальної кооптації, виробляє надплинність виробничої сили за рахунок формального впровадження технології профільного навчання. Отже, яка освіта – така і економіка... Кременчуцький регіон в складі Науково-навчального комплексу «Профільна освіта регіону» представлено освітніми закладами Кременчука, Комсомольська, Кременчуцького, Глобинського, Козельшанського районів Полтавської області, Світловодська, Світловодського і Онуфріївського районів Кіровоградської області – всього 25. І цей список планується продовжувати.

Нині центром трансформації духу стає конкретна особистість із здатністю її «переосвічення» і «пошуку-відродження» свого Я в Природі. Україні та її народу такі кроки робити не вперше. Кожна особистість стає при цьому трансформатором «культури-цивілізації» в «цивілізацію-культуру».

Шлях особистісного зростання супроводжується школою як керований неперервний цілеспрямований вибух думки – афект, що в собі містить думку. Ось тому утворюваний комплекс методологічно подібний до керованої ядерної реакції, де творчість виникає з великого «Ніщо» (рос. «Ничто») як кероване індивідом власне «изничтожение» (рос.) з просуванням до мети «**ЯКНАЙБІЛЬШЕ КОРИСТІ ПРИНЕСТИ ЛЮДЯМ**». У свій час ця засада стала «компенсативним рухом душі» з боку Альфреда Нобеля – піднесення особистості, що якнайбільше користі вчинила на Планеті. Ми мусимо в кожному регіоні створювати таку «особистісну» Планету Нобеля – адже творча людина, за В.М. Бехтеревим – крок до безсмертя особистості. Для впровадження нашого бачення необхідно здійснити передумови:

1. «Пересадити» древо освітнього закладу з «батьківської теплички» в соціокультурний ґрунт територіальної громади й обрати дійову піклувальну раду на тривалу перспективу.

2. Окреслити перспективи розвитку території через проект розвитку освітнього закладу, що діє від її імені.

3. Сформулювати обсяг завдань щодо науково-методичної підтримки.

4. Кожний освітній заклад проектувати як систему експериментів різного рівня: району, області, країни.

5. Передбачити мотиваційну складову проекту.

6. Трансформаційний процес освітнього закладу мусить носити стабілізаційно-адаптаційний характер.

7. Тривалість експериментального періоду має становити певний життєвий цикл: краще – не менше 1 покоління.

Як наукову клініку забезпечення експериментальної роботи в складі системи «Науково-навчальний комплекс «Профільна освіта регіону» виступає Лабораторія ЕкОР (Економіка освіти регіону), яка здійснюватиме консультативну наукову підтримку, координуватиме наукові розробки в межах комплексу, забезпечуватиме включення наукових інститутів України в науковий простір комплексу.

Діяльність проекту буде упорядковувати наукова тематика, погоджена в УкрІЕНТІ, в рамках якої можуть здійснюватися наукові дослідження на здо-

буття наукового ступеня «доктор наук», «кандидат наук». Науково-навчальний комплекс «Профільна освіта регіону» стає полігоном і для дипломного проектування студентської молоді, і спільним проектом діяльності МАН школярів, і осередком олімпійського або ж екологічного руху тощо.

Принцип взаємообумовленості виступає координуючим управлінським началом, а тут і координація перспективного планування, і співпраця в поточних проектах. Одним словом – колективно розподілена праця в рамках системи «Науково-навчальний комплекс «Профільна освіта регіону» має переростати в колективно розподілену працю регіонального суспільства: стан «робота-гра» адаптивно трансформується в стан «гра-робота» (за С. Френе).

У позанавчальний час передбачається спільна дозвільно-просвітницька діяльність, різноманітні практики з дослідження природи та історії рідного краю тощо. В арсеналі мають опинитися усі артефакти регіону, музейні заклади, бібліотеки... З іншого боку – ми, регіональне суспільство, маємо взяти над регіоном потужне культурне шефство – час здійснити масове «прибирання» смітників у нашому спільному домі, елементарний соціальний благоустрій, громадський нагляд, залучаючи до своїх ініціатив інших та даючи знати про себе, використовуючи спільний інформаційний простір, підносити краших. Саме такий соціальний рух має бути вмотивований державою і цивілізацією. Саме вчителя, який діє в такому руслі, очікує не лише похвала..., а й всенародне визнання – безсмертя його місії.

Виробничий потенціал будь-якої території сконцентровано в особистості, в якості людської складової економіки, а відтак – безпосередньо залежить від системи освіти, яка його проектує й продукує. Мета і завдання проектної діяльності спрямовані на вдосконалення структури освітніх систем і їх функцій. Саме така діяльність дозволяє говорити про проектування соціально-економічного розвитку території на наукових засадах. Зміст освіти в закладах комплексу мусить ставати певним інформаційним конструктом, відображенням складності процесів у регіоні й одночасно – певною проекцією цих процесів на сучасну людину. При цьому зовнішнім (проектним) середовищем для проектування людиномірною життя має бути суто природна система – Кременчуцький біосферний регіон, в ім'я якого діє реальна цілісна освітня система – освітній округ біосферного регіону, в її складі – система профільного навчання. Саме вона на сьогодні може подбати про особистість як самоцінність і продукт (одночасно) і забезпечити її науковий супровід від витоків до соціального впровадження. В рамках Програми першочергових кроків Кременчуцького інституту Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля щодо функціонування освітнього округу «Науково-навчальний комплекс багаторівневої безперервної освіти «Профільна освіта регіону» заплановані кроки з координації насамперед управлінських процесів соціально-економічної сфери Кременчуччини шляхом ініціювання утворення **координаційної ради** спілок підприємців в рамках регіону і вироблення політики щодо взаємодії сфери виробництва і сфери освіти. Метою її діяльності є таке:

– Вироблення і уточнення вимог до професійної компетентності фахівців, яких готують ВНЗ Кременчуччини.

– Встановлення запиту на оновлення змісту освіти ВНЗ і ЗОШ, запиту на профілі навчання, галузі та напрями підготовки фахівців з перспективою на 5 років та на подальше.

– Вироблення траєкторій особистісно-зорієнтованого педагогічного супроводу обдарованості школяра-студента: створення умов навчання в закладах комплексу.

– Піклувальна політика підприємців над закладами освіти комплексу. Створення Фонду інноваційного розвитку освіти.

– Вироблення номінацій і критеріїв оцінювання досягнень підприємців в галузі підтримки особистостей педагогів, керівників освіти комплексу, процесу становлення творчої особистості школяра-студента.

– Вироблення процедури громадського оцінювання системи освіти регіону щодо її внеску в соціальні процеси регіону.

Висновок. Проективність і продуктивність освіти не існує поза процесуальним мисленням особистості, поза логікою взаємодії якості процесів діяльності і діяльності людини в складі соціуму.

Самоорганізація й еволюція самоорганізації – основа сучасної наукової картини світу і становить квінтесенцію сучасної проективно-продуктивної педагогіки.

Актуалізація проблеми сучасної профільної освіти й можливостей інноваційної педагогічної системи дозволяє проективно-продуктивну профільну освіту ставити над функціональною, забезпечуючи соціальну свідомість в умовах освітнього округу **біосферного регіону**, посиливши діалог Людини і Природи, відповідаючи на запит часу – **куди йти – до самоорганізації й еволюції природи особистості в умовах монокультури світу на засадах освітніх регіональних проектів.**

Список використаної літератури

1. В.И. Вернадский. Мысли о современном значении истории знаний / http://kirsoft.com.ru/freedom/KSNews_210.htm
2. Федоров Н.Ф. Философия общего дела (т. 2) / Н.Ф. Федоров. – М., 1913.
3. Вернадский В.И. Научная мысль как планетарное явление; [кн. 1] / В.И. Вернадский. – М.: Наука, 1977. – 191 с. (Размышление натуралиста; соч. в 2 кн.).
4. Лосев А.Ф. Философия. Мифология. Культура / А.Ф. Лосев. – М.: Политиздат, 1991. – 525 с.
5. Ковалев А.П. Педагогические системы: оценка текущего состояния и управления / А.П. Ковалев. – Харьков: ХГУ, 1990. – 156 с.
6. Самодрин А.П. Формування навчально-освітнього простору регіону: Монографія / А.П. Самодрин. – Кременчук: ПП Щербатих, 2006. – 456 с.

В статье рассматриваются теоретико-методологические основы усовершенствования украинского образовательного пространства касательно его возможности обеспечения формирования социального сознания в условиях мировой трансформации.

Ключевые слова: *продуктивное образование, профильное обучение, образовательное пространство.*

The article deals with theoretical and methodological foundations of improving the Ukrainian educational environment for its ability to ensure the formation of social consciousness in a global transformation.

Key words: *productive education, profession-oriented training, educational space.*

Надійшло до редакції 5.04.2012.